Siirt’te Komşuluk İlişkileri

Sidar SEVİMLİ

Öz

Bu çalışma, Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde ‘’SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE TARİHSEL KANIT, YEREL VE SÖZLÜ TARİH’’ dersi kapsamında, Siirt ilindeki komşuluk ilişkilerinin tarihsel değişimini ve toplumsal dokudaki yerini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Araştırmada sözlü tarih yöntemi kullanarak 55 yaş üstü katılımcılar ile röportajlar gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların komşuluk hakkındaki ortak paydası komşuluğun sadece mekan yakınlığı değil dini ve geleneksel bir akrabalık bağı olduğudur. Yine yapılan görüşmeler doğrultusunda vardığımız kanı eskiden “Komşu komşunun külüne muhtaçtı’’ sözü bu devir göz önünde bulunduğunda böyle bir anlayış yok olmaya yüz tutmuştur. Görüşmelerde katılımcıların tek hayıflandığı konuda bu olmuştur. Bu çalışmamda elde etmek istediğim amaç bölgemizin çok bilinmeyen illerinden olan Siirt’te bir dönem güçlü şekilde varolmuş olan komşuluk ilişkilerine bir ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Siirt, Komşuluk ilişkileri, Sözlü Tarih, Kültürel değişim.

Giriş

İnsanların bir arada yaşama zorunluluğunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan komşuluk ilişkileri, tarih boyunca toplumsal dayanışmanın, yardımlaşmanın ve kültürel aktarımın en önemli unsurlarından biri olmuştur. Komşuluk yalnızca mekânsal bir yakınlığı ifade etmemekte; aynı zamanda ortak değerler, gelenekler, inançlar ve karşılıklı sorumluluklar çerçevesinde şekillenen sosyal bir ilişki biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle geleneksel toplum yapısında komşuluk, bireyler arasında güçlü bağlar kurulmasını sağlayan ve toplumsal bütünlüğü destekleyen önemli bir kurum niteliği taşımıştır. Ben de bu çalışmamda bu önemli kurumun Siirt ilinin geçmişinde nasıl tezahür ettiğini çevremde araştırma yaparak ve 55 yaş üstü lisans eğitimine sahip bireylerle sohbet yoluyla gözlemlemiş bulundum. Günümüzde yoğunluğunu kaybetmiş bu ilişkilerin artık tarihin tozlu raflarına karıştığını tespit ettim. Böyle güzel bir kültürün tekrar canlanması için bu konu üzerinde çalışma yaptım.

Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan sözlü tarih yöntemiyle yapılmıştır. Bu çalışmada Siirt’te komşuluk ilişkilerini anlamak amacıyla derinlemesine görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır.

Katılımcı Bilgileri Tablosu

Katılımcı Kodu	Yaş	Meslek	Şehir/ Semt
K1	63+	Emekli	Siirt
K2	59+	Müdür	Siirt
K3	60+	Memur	Siirt-Bahçelievler
K4	60+	Müdür	Siirt-Yenimahalle
K5	55+	Müdür	Siirt

Görüşme Soruları

Soru No	Araştırma Soruları
1	Size göre komşuluk nedir?
2	Eskiden mahalle hayatı nasıldı? Komşular arasında dayanışma nasıl yaşanırdı?
3	Eskiden komşular arasında iletişim nasıldı? Bugüne göre farkları nelerdi?
4	Komşuluk sizce o dönemde bir zorunluluk muydu, yoksa gönülden gelen bir değer miydi?
5	Bugünle kıyasladığınızda hangi yönleri kayboldu, hangileri hâlâ yaşıyor?
6	Siirt'in komşuluk kültürünü genç nesillere nasıl aktarmak isterdiniz?

Şekil 1

K1 kodlu katılımcı ile yapılan görüşmelerden bir kare (Siirt, 2025)

Bulgular

Bu bölümde, Siirt ilinde ikamet eden 55 yaş üstü katılımcılarla yapılan 6 soruluk mülakatlardan elde edilen veriler, tematik kodlar ve frekanslar (f) eşliğinde sunulmuştur.

SORU 1 : Size göre komşuluk nedir?

Tablo 1.
Katılımcıların komşuluk kavramına ilişkin tanımları

KOD	*f*	KATILIMCI KODU
Ortak ve Birlikte Yaşayan Aile	**1**	**K1**
Sabır ve Karşılıklı Tahammül	**1**	**K2**
Gönül Paylaşımı ve Manevi Bağ	**1**	**K3**
Haberdar Olma ve Yardımlaşma	**1**	**K4**
Aynı Çevrede Birliktelik	**1**	**K5**

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların komşuluk kavramını Katılımcı Kodu sırasına göre beş farklı boyutta tanımladığı görülmüştür. Bu boyutlara; "Ortak ve Birlikte Yaşayan Aile" (f=1), "Sabır ve Karşılıklı Tahammül" (f=1), "Gönül Paylaşımı ve Manevi Bağ" (f=1), "Haberdar Olma ve Yardımlaşma" (f=1) ve "Aynı Çevrede Birliktelik" (f=1) kodları verilmiştir. Bu kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur:

Ortak ve Birlikte Yaşayan Aile (f=1): "Geçmişte komşuluk şöyleydi, yani ortak kişiydi, yani ortak aile gibiydi. Ailenin bir fertlerindendi ama başka bir konutta oturanları gibiydi." (K1)

Sabır ve Karşılıklı Tahammül (f=1): "Bana göre komşuluk aslında diğer... diğer komşu yani bir komşu, yanındaki diğer komşunun zorluklarına karşı sabır göstermesidir." (K2)

Gönül Paylaşımı ve Manevi Bağ (f=1): "Kapı komşusu aslında gönül komşusudur. Bir evin duvarlarının değil, kalbini paylaşmaktır aslında." (K3)

Haberdar Olma ve Yardımlaşma (f=1): "Bana göre komşuluk, birbirinden haberdar olmak ve sorunlar karşısında yardımcı olmaktır." (K4)

Aynı Çevrede Birliktelik (f=1): "Bana göre komşuluk aynı çevrede birlikte yaşamaktır." (K5)

SORU 2 : Eskiden mahalle hayatı nasıldı? Komşular arasında dayanışma nasıl yaşanırdı?

Tablo 2.

Geçmişteki mahalle hayatı ve dayanışma biçimleri

KOD	*f*	KATILIMCI KODU
Sosyal Denge ve Kapsayıcılık	**1**	**K1**
Tam Güven ve Akrabadan Yakınlık	**1**	**K2**
Duygusal Birliktelik ve Aile Olma (K3, K5):	**2**	**K3, K5**
Sorunlar Karşısında Tam Destek	**1**	**K4**

Tablo 2 incelendiğinde tüm katılımcıların geçmişteki mahalle hayatına ilişkin verdiği cevaplar; "Sosyal Denge ve Kapsayıcılık" (f=1), "Tam Güven ve Akrabadan Yakınlık" (f=1), "Duygusal Birliktelik ve Aile Olma" (f=2) ve "Sorunlar Karşısında Tam Destek" (f=1) olmak üzere dört ana koda ayrılmıştır. Bu kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

Sosyal Denge ve Kapsayıcılık (f=1): "Yetim de orada otururdu, dul da orada otururdu, zengini de orada otururdu, fakiri de orada otururdu. Yani herkes birlikteydi." (K1)

Tam Güven ve Akrabadan Yakınlık (f=1): "Aslında komşu bir çeşit aileydi. Yani akrabadan da daha yakındı. Evini ona teslim ederdin, bahçeni ona teslim ederdin, çocuğunu ona teslim ederdin." (K2)

Duygusal Birliktelik ve Aile Olma (f=2): "Eskiden mahalleler birer büyük aile gibiydi. Herkes birbirini tanır, sevince de hüznü de birlikte yaşardı." (K3) "Eskiden mahalle hayatı gayet güzeldi. Komşular arasında dayanışma son derece gelişmişti." (K5)

Sorunlar Karşısında Tam Destek (f=1): "Komşular arasında dayanışma, yardımlaşma, sorunlar karşısında birbirlerine yardım ederek her türlü desteği verirlerdi." (K4)

SORU 3 : Eskiden komşular arasında iletişim nasıldı? Bugüne göre farkları nelerdi?

Tablo 3.
Geçmiş ve günümüz komşuluk iletişimi arasındaki farklar

KOD	*f*	KATILIMCI KODU
Yüz Yüze ve Fiziki Görüşme (Balkon/Pencere)	1	K1
Günümüz: Teknolojinin Mesafeyi Artırması (K2, K3):	2	K2, K3
Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Resmiyetin Artması	1	K4
Samimiyet ve İçtenliğin Tümüyle Kaybolması	1	K5

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların görüşleri, Kodu sırasına göre geçmişteki samimi iletişimden günümüzdeki kopuk ilişkiye geçişi özetleyen dört ana kod altında toplanmıştır. Bu kodlara; "Yüz Yüze ve Fiziki Görüşme (Balkon/Pencere)" (f=1), "Günümüz: Teknolojinin Mesafeyi Artırması" (f=2), "Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Resmiyetin Artması" (f=1) ve "Samimiyet ve

İçtenliğin Tümüyle Kaybolması" (f=1) tanımları yapılmıştır. Kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur:

Yüz Yüze ve Fiziki Görüşme (Balkon/Pencere) (f=1): "Evin duvarından, evin penceresinden, balkondan birbirleriyle konuşurlardı, muhabbet ederlerdi." (K1)

Günümüz: Teknolojinin Mesafeyi Artırması (f=2): "Bırak komşuyu, akrabayı bile uzaktan bir telefonla... Fiziki olarak yani eskiyle yeni arasındaki en büyük özellik fiziki olarak şey kesildi." (K2) "Şimdi teknolojiyle maalesef mesafeler kısaldı ama kalpler arasında yollar uzandı." (K3)

Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Resmiyetin Artması (f=1): "Eskiden komşular arasında iletişim yüz yüze ve ev ziyaretleriyle yapılırdı. Bugün ise... cep telefonuyla iletişime girerek, adet yerini bulsun diye... dileğinde bulunmaktadırlar." (K4)

Samimiyet ve İçtenliğin Tümüyle Kaybolması (f=1): "Bana göre en büyük fark samimiyet ve içtenliğin kaybolması olduğunu düşünüyorum." (K5)

SORU 4 : Komşuluk sizce o dönemde bir zorunluluk muydu, yoksa gönülden gelen bir değer miydi?

Tablo 4.

Komşuluğun motivasyon kaynağına ilişkin görüşler

KOD	*f*	KATILIMCI KODU
Karma: Hem Zorunluluk Hem Gönüllülük (K1, K2):	**2**	**K1, K2**
İnanç ve Vicdanla Yaşanan Gönüllü Değer	**1**	**K3**
Tamamen Gönülden Gelen Bir Değer	**1**	**K4**
Zorunluluktan Gönüllülüğe Dönüşüm	**1**	**K5**

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların görüşleri öncelikli olarak "Gönüllü Yaklaşımlar", ardından "Karma Yaklaşımlar" ve "Dönüşüm Süreci" olarak

gruplandırılmıştır. Katılımcıların cevapları; "Karma: Hem Zorunluluk Hem Gönüllülük" (f=2), "İnanç ve Vicdanla Yaşanan Gönüllü Değer" (f=1), "Tamamen Gönülden Gelen Bir Değer" (f=1) ve "Zorunluluktan Gönüllülüğe Dönüşüm" (f=1) kodları altında toplanmıştır. Bu kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda sunulmuştur:

Karma: Hem Zorunluluk Hem Gönüllülük (f=2): "Tabii gönülden gelen değer olması zorunlulukla beraber gelirdi." (K1). "İkisi de bana göre. Yani hem zorunluluktu hem de gönüllü yapılıyordu." (K2).

İnanç ve Vicdanla Yaşanan Gönüllü Değer (f=1): "Komşuluk o dönemlerde bir mecburiyet değil, inançla, vicdanla yaşanan bir değerdi." (K3).

Tamamen Gönülden Gelen Bir Değer (f=1): "Bence komşuluk o dönemde bir zorunluluk değil, gönülden gelen bir değer olduğu için çok güzeldi." (K4).

Zorunluluktan Gönüllülüğe Dönüşüm (f=1): "O dönemlerde belki bazen zorunlulukla başlardı ancak zamanla içtenlikle gönülden gelen bir samimiyetle dönüşürdü." (K5).

SORU 5: Bugünle kıyasladığınızda hangi yönleri kayboldu, hangileri hâlâ yaşıyor?

Tablo 5.

Komşuluk kültüründe kaybolan ve devam eden unsurlar

KOD	*f*	KATILIMCI KODU
Günlük Hatır Sorma Alışkanlığının Kaybı (K1):	1	K1
Kaybolan: Samimiyet ve İçtenliğin Tümüyle Kaybı	2	K2, K5
'Komşum' Kelimesinin/Sessiz Duanın Unutulması (Kaybolan)	1	K3

Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Yüzeysel İlişkilerin Kalması (K4):	**1**	**K4**

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların vermiş olduğu cevaplar; "Günlük Hatır Sorma Alışkanlığının Kaybı" (f=1), "Kaybolan: Samimiyet ve İçtenliğin Tümüyle Kaybı" (f=2), "'Komşum' Kelimesinin/Sessiz Duanın Unutulması (Kaybolan)" (f=1) ve "Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Yüzeysel İlişkilerin Kalması" (f=1) olmak üzere dört ana koda ayrılmıştır. Bu kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

Günlük Hatır Sorma Alışkanlığının Kaybı (f=1): "Sabah hatır sormak, akşam hatır sormak, bence bu kalktı." (K1)

Kaybolan: Samimiyet ve İçtenliğin Tümüyle Kaybı (f=2): "Yani %90'ı kayboldu bana göre. Yani komşuluğun %90'ı gitti yani." (K2). "Bana göre en büyük fark samimiyet ve içtenliğin kaybolması olduğunu düşünüyorum." (K5).

'Komşum' Kelimesinin/Sessiz Duanın Unutulması (Kaybolan) (f=1): "Siirt'in taş sokaklarında yankılanan o 'komşum' kelimesini unutmamak isterim. Çünkü komşuluk bu toprakların sessiz duasıdır." (K3).

Ev Ziyaretlerinin Azalması ve Yüzeysel İlişkilerin Kalması (f=1): "Komşular arasında ev ziyaretleri yok denecek kadar azalmış. Sadece cenaze taziyesi ve birbirleriyle karşılaştıklarında selam ve merhaba gibi ilişkilerin kaldığını görmekteyiz." (K4).

SORU 6 : Siirt'in komşuluk kültürünü genç nesillere nasıl aktarmak isterdiniz?

Tablo 6.

Kültürel aktarım önerileri

KOD	***f***	**KATILIMCI KODU**
Fiziki Çevresel Düzenleme (Yatay Yerleşim)	**1**	**K1**
Sabır Gösterme ve Geçmişi	**1**	**K2**

Gözlemleme		
Yaşayarak ve Davranışla Örnek Olma	**2**	**K3, K5**
Sevgi, Saygı ve Dayanışma Temennisi	**1**	**K4**

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların vermiş olduğu cevaplar; "Fiziki Çevresel Düzenleme (Yatay Yerleşim)" (f=1), "Sabır Gösterme ve Geçmişi Gözlemleme" (f=1), "Yaşayarak ve Davranışla Örnek Olma" (f=2) ve "Sevgi, Saygı ve Dayanışma Temennisi" (f=1) olmak üzere dört ana koda ayrılmıştır. Bu kodlara ilişkin doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir:

Fiziki Çevresel Düzenleme (Yatay Yerleşim) (f=1): "Komşuluk kültürünün gelişebilmesi için bizim dikey yerleşimden yatay yerleşime geçmemiz lazım." (K1).

Sabır Gösterme ve Geçmişi Gözlemleme (f=1): "Komşularına sabır göstersinler, o yeterlidir. Gidip kendi anne babasının, akrabalarının daha önce komşularla nasıl geçindiğini göz önüne alarak, o şekilde davransalar iyi olur." (K2).

Yaşayarak ve Davranışla Örnek Olma (f=2): "Gençlere bunu anlatmanın en güzel yolu yaşatmaktır." (K3). "Bazen anlatmakla bazen davranışımızla bunun faydalı olabileceğini düşünüyorum." (K5).

Sevgi, Saygı ve Dayanışma Temennisi (f=1): "Siirt ilimizde komşuluk kültürünü şimdiki nesillere sevgi, saygı, dayanışma... eskiden olduğu gibi gönüllülük dileğiyle olmasını isterdim." (K4).

Sonuç

Bütün yapmış olduğum araştırmalar ışığında ulaştığım sonuç geçmişten günümüze komşuluk ilişkilerinin Siirt ili özelinde zayıflamış olduğudur. Bunu doğuran sebeplerin başında özellikle milenyum çağında teknolojide yaşanan gelişmelerin getirdiği olumsuz sonuçlar, nüfus artışıyla beraber yatay mimariden dikey mimariye geçiş gibi faktörler gelmektedir. Bunu açmak gerekirse, eski zamanlarda insanlar zaman kavramıyla farklı

bir ilişki içerisindeydiler. Zamanlarının büyük kısmı kendilerine aitti ve başkalarıyla iletişim kurmak onlar için sosyalleşmenin getirdiği bir zorunluluktu. Bu sebeple en yakınlarında bulunan komşularıyla kurdukları iletişime de bu gözle bakıyorlardı. Bir diğer yandan evlerinin yapısı da bu iletişimi zorunlu kılan bir diğer durumdu. Günümüze geldiğimizde bu bahsettiğimiz durumlar geçerliliğini yitirmiş, artık insanlar bireyselleşmenin en üst safhasına ulaşmıştır. Yaptığım bu çalışma da bunu kanıtlar niteliktedir.